

זכרון עולם
האשה
החשובה
רודפת צדקה וחסד
מרת
ורדה שניצר
ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
ת.נ.צ.ב.ה.

מאורות
הדף היומי
עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

לעילוי נשמת
ה"ר
יוסף וולף ז"ל
ב"ר
ברוך מנדל הי"ד
ת.נ.צ.ב.ה.

כולל דחסידי סוכטשוב
כולל "סנה משה"
ע"ש הרה"ק ר' משה יצחק זיסר ז"ל
בית מדרש
למגידי שיעור "דף היומי"
ת"מ סוכר נ.ת.ד. 471 ב"ב טל. 03-6460657

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה וחומי זיסר

גליון מס' 337

עירובין ל"ב-ל"ח

בס"ד, ד' חשוון תשס"ו

ה שבוע בגליון

◆ כיצד פירות ודלתות הופכים למוקצה
◆ מקרר שנורתו נותרה דלוקה
◆ כיצד עושים עירוב חצרות בערב פסח שחל בשבת

דבר העורך

הגאון רבי מאיר שפירא זצ"ל

השבוע יחול יום השנה לפטירתו של מחולל ומייסד "הדף היומי", הגאון רבי מאיר שפירא זכר צדיק לברכה, אשר נפטר בז' בחשוון תרצ"ד. לקראת התחלת המחזור השנים עשר של הדף היומי, פנינו אל הרב שרגא הרמן הי"ו מבני ברק. הרב שרגא הרמן הי"ו, מוותיקי המחנכים בארץ הקודש, תלמיד חכם ומשתתף בשיעורי הדף היומי שנים רבות, ניחן בזיכרון צלול ובהיר, ולקראת יומם הגדול של לומדי הדף היומי, הוא חלק עמנו מזכרונותיו השמורים עמו רבות בשנים.

לרגל יום הזיכרון של רבי מאיר שפירא זצ"ל, הננו לפרסם את הסיפור הבא, השמור בזכרוננו של הרב שרגא הרמן למעלה משבעים שנים. סיפור זה הביא עמו ר' שרגא מעיר הולדתו של אביו, העיר שאץ שבקובינה, מן הערים החשובות שהתרבות הגרמנית שלטה בהן.

בעיר שאץ ניצבה ערש לידתו של המהר"ם שפירא זצ"ל.

רבי מאיר שפירא נודע כבר בילדותו כ"עילוי משאץ". גאונו וחריפותו ניכרו בו מילדותו, ומשנכח אביו, שהיה תלמיד חכם עצום, כי מלמדי העיר לא יספקו את בנו יקירו, ביקש מהאדמו"ר משאץ, רבי שלום מושקוביץ זצ"ל, אשר שימש כרב העיר, כי יאזן ללמדו תורה, והרבי ניאות לקבל תחת חסותו את העלם הצעיר, אשר למד בהתמדה עצומה מפי מורו הגדול.

התמדתו הפליאה את כל רואיו, עד שאמרו כי אין מי שרואהו בהליכתו אל בית המדרש ובחזרתו ממנו גם יחד. שכן, החנווני המשכים קום לפנות בוקר כדי לפתוח את דלתות חנותו, רואה את הנער הצעיר מזדזז אל בית המדרש, אך בחזרתו מבית המדרש כבר אינו רואהו, זה מכבר עלה החנווני על יצועו. ואילו מאחרי השבת, שאינם עולים על יצועם עד שעה מאוחרת, רואים אותו בחזרתו מבית המדרש, אך ביציאתו מביתו אל בית המדרש, לא יזכו לראותו...

בית הספר של הילדים, היה ממקום מול בית

דף לד/ב בית שנפתח

כיצד פירות ודלתות הופכים למוקצה

הבה נלמד את גמרתנו בצוותא עם רבותינו הראשונים, וניווכח כיצד הם נחלקים בפירוש הגמרא ומתוך כך התגלעה מחלוקת גדולה בידינו מוקצה. בסוגייתנו נאמר, כי מחסן פירות סגור וחתום, שאין אפשרות לפתוח את דלתו, אשר קרס תחתיו בשבת ופירותיו הפכו נגישים, "נוטל את הפירות ואוכלן". לדעת רש"י, בעלי התוספות וראשונים נוספים (המנויים בביאור הלכה ס"י תקי"ח סעי' ט' ד"ה בית), אי אפשר לפסוק הלכה כגמרא זו, שכן, בכניסת השבת פירות היו מוקצה! מפני שלא ניתן היה לפתוח את דלת בית האוצר ללא פריצתה, מעשה האסור בשבת, אם כן, לא תועיל קריסת הבית כדי להתיר את הפירות, "מיגו דאיתקצאי בין השמשות איתקצאי כוליה יומא". לפיכך, מפרש רש"י וראשונים נוספים, כי הגמרא מתייחסת לשיטת רבי שמעון החולק על הכלל "מיגו דאיתקצאי לבין השמשות איתקצאי לכולי יומא" [מלבד במקום שדחאו משימוש בידיים].

ואילו רש"י במסכת ביצה וראשונים נוספים מפרשים, כי מדובר במקרה שהכניסה אל האוצר טרם קריסתו אינה כרוכה באיסור תורה אלא באיסור דרבנן [וכמבואר בסוגייתנו, שהמקרה עליו מדברת המשנה, אינו בבניין גמור]. אולם, הרמב"ם הרי"ף וראשונים נוספים מפרשים את גמרתנו כפשוטה, כי אכן לכל הדעות מותר לאכול פירות אלו.

נמצא, כי לפנינו מחלוקת ראשונים יסודית, אם חפץ שהיה בלתי ראוי לשימוש, בבין השמשות של ערב שבת שלא מחמת עצמו, אלא מפני שהגישה אליו כרוכה באיסור תורה, הופך להיות מוקצה האסור בטלטול. לדעת רש"י וחבר הראשונים שעמו, מאחר שהגישה אל החפץ היתה אסורה מן התורה, הוא הפך ל"מוקצה".

להלכה, פסק ה"שולחן ערוך" (או"ח ס"י תקי"ח סעי' ט) כדעת הרי"ף והרמב"ם, אך ה"משנה ברורה" (ב"ביאור הלכה" שם) פוסק, כי אין להקל בדבר כי אם בשעת הדחק.

מקרר שנורתו נותרה דלוקה: דין זה יכול להיות מעשי באופנים רבים ומגוונים. למשל, אם בערב שבת לא ניתן היה לפתוח דלת מסויימת, מפני שרוח פרצים תחדור דרכה ותכבה את הנר, אסור לפתוח דלת זו במהלך כל השבת, מפני שהדלת הפכה "מוקצה" ("שמירת שבת כהלכתה" פרק כ"ב י"ד-ט"ז). כמו כן, מקרר שנורתו נשכחה בתוכו, ואסור לפותחו מפני שהמנורה תדלק בשבת, הרי הוא מוקצה ואסור לפותחו גם אם המקרר מחובר לשעון שבת, וכעת שעון השבת הפסיק את הזרמת החשמל למקרר והמנורה אינה פועלת כלל, כיון שבבין השמשות אסור היה לפתוח את המקרר מן התורה. לא זו בלבד שהמקרר מוקצה, אלא גם המאכלים שבתוכו הפכו למוקצה... אין זה שונה מבית האוצר (שש"כ שם). כאמור, המדובר לכתחילה, אך בשעת הדחק יש להקל, כמבואר ב"שולחן ערוך".

יש להדגיש, כי המדובר אך ורק במקרים בהם אין כל דרך לפתוח את הדלת בלא לעבור על איסור. אולם, כל עוד קיימת דרך להתגבר על הבעיה, אפילו אם דרך זו מסובכת

נר ה'

נשמת אדם

לעילוי נשמת
הוגה ומחולל "הדף היומי"

מרן הגאון רבי מאיר שפירא מלובלין זצוק"ל

נלב"ע ז' חשוון ת.נ.צ.ב.ה.

לעילוי נשמת
ה"ר **יעקב צבי כספי** ז"ל

ב"ר יחזקאל מנחם ז"ל

נלב"ע ג' מר חשוון ת.נ.צ.ב.ה.

הוצא צ"ל יד ידו ה"ר שלמה כספי ומשפ' ישיבה - פ"ת

לעילוי נשמת
ה"ר **משה ליכטנשטיין** ז"ל

ב"ר אליהו רפאל ז"ל

נלב"ע ס' חשוון תש"ס ת.נ.צ.ב.ה.

הוצא צ"ל בנו יד ידו ה"ר יצחק ליכטנשטיין ומשפ' ישיבה - ת"א

וקשה לביצוע, עדיין לא הפך החפץ למוקצה, מפני שקיימת דרך להגיע אליו בהיתר. לפיכך, אם קיימת איזו שהיא דרך לפתוח את דלת הבית בלא לכבות את הנר, הדלת אינה הופכת למוקצה (ש"כ שם וב"מנחת שלמה" ח"א עמ' ע"ח).

בסיס לדבר האסור: ומכאן לסברה מעניינת, המחלקת בין שני הלכות דומות לכאורה, שכתב הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל. כידוע, חפץ המשמש כבסיס למוקצה, הרי הוא עצמו מוקצה במהלך כל השבת מפני היותו "בסיס לדבר האסור". מאחר שזה עתה למדנו, כי חפץ שהגישא הרגילה אליו כרוכה באיסור אך בדרכים עקלתות ניתן להגיע אליו ללא איסור - אינו הופך למוקצה, יש להבין, מדוע אמרו חכמים ש"בסיס לדבר האסור" הוא מוקצה לכל השבת, גם אם המוקצה שהוא שימש לו כבסיס נפל ממנו זה מכבר, הרי באופנים מסויימים ניתן לנער את המוקצה מעל הבסיס ללא איסור, נמצא, שקיימת דרך מסויימת לגרום בלא איסור שהחפץ לא ישמש כבסיס למוקצה, ומדוע זה מגדירים את הבסיס כחפץ שאינו ראוי לשימוש.

ובכן, הגרש"ז מבהיר, כי איסור "בסיס לדבר האסור" אינו מושתת על כך שהבסיס אינו ראוי לשימוש מפאת היותו כבול תחת המוקצה, אלא איסורו נובע מכך שהוא נחשב כחלק מן המוקצה ובטל אליו מפני שהוא משמש אותו. לא יועילו לו, איפוא, אפשרויות הניעור השונות אשר תגרומונה להפסקת תפקידו כ"בסיס לדבר האסור", מפני שחסרונו הוא בשמשו את המוקצה ולא בכך שאי אפשר להשתמש בו בעטיו של המוקצה (מנח"ש שם).

דף לה/א נשרף וכו' משחשיכה הרי זה עירוב

עירוב חצרות בחמץ ובמצה

כיצד ניתן לעשות עירוב חצרות בערב פסח שחל להיות בשבת?

הנה, לוקח אדם פת בערב שבת, מקנה אותה לכל בני החצר ומניחה בביתו ועל ידי כך הוא מערב את כל בני החצר, כאילו גרים הם בבית אחד, לאמר, פת זו מיועדת לאכילה ביום השבת על ידי כל בני החצר.

כיצד עושים עירוב חצרות בערב פסח שחל בשבת: בערב פסח שחל להיות בשבת, הדברים אינם פשוטים כל עיקר. איזו פת נייעץ למיודענו ליטול עמו לעירוב; לחם - ייאסר באיסור אכילת חמץ החל מן השעה החמישית מתחילת בוקרו של יום השבת, שהרי ערב פסח הוא. אם כן, הלחם אינו ראוי לאכילה במהלך כל השבת. מצה - אסורה באכילה מעלות השחר של יום שבת קודש, שהרי כך תקנו חכמים, כדי שיערב עליו טעם המצה (עיי' "שולחן ערוך" או"ח סי' תע"א, "משנה ברורה" שם סי' ק"ב). [שאלתנו מתייחסת לעירוב חצרות בלבד, מפני שבעירוב תחומין אין צורך להשתמש בפת דווקא, ניתן לערב בכל דבר מאכל שהוא ברם, בעירוב חצרות, חובה להשתמש בפת דווקא. כיצד אם כן עושים עירוב חצרות בערב פסח שחל בשבת?]

שאלה זו נידונה בין הפוסקים, אך תחילה נפתח בסוגייתנו.

בגמרתנו מבואר, כי אדם שבערב שבת הניח עירוב תחומין במקום הראוי לכך, ולאחר מכן העירוב התגלגל למקום רחוק, שלא ניתן להכשירו לתחום שבת, או שהעירוב נשרף, אזי, אם המקרה אירע לאחר בין השמשות, עירובו עירוב, אך אם המקרה אירע טרם בין השמשות, אין עירובו עירוב.

מסקנת הדברים, לכאורה, כי הזמן הקובע הוא בין השמשות. כל עוד בבין השמשות העירוב ניצב במקומו והיה ראוי לאכילה, הוא מילא את ייעודו ואת תפקידו ואין לנו כל עניין לגבי מצבו בהמשך יום השבת. לפיכך, לכאורה, אין כל מניעה ליטול חמץ וכן מצה לעירוב, שהרי בבין השמשות הוא ראוי לאכילה.

ברם, קיימות שתי אפשרויות לפרש את גמרתנו, וההשלכה הנובעת מהן נוגעת למקרה דנן.

ב"מאירי" (ע"ב) אמנם מבואר, כי בין השמשות הוא הזמן הקובע, ולפיכך אין צורך שהעירוב יהיה קיים אחר כך, וכן כתבו ה"פרי מגדים" (סי' שע"ב במשבצות זהב סי' א') ובשו"ע הגר"ז (או"ח סי' שצ"ד סעי' ג'). ואכן, לגבי ערב פסח שחל בשבת, פסק בשו"ת מהר"ש ענגיל (ח"י סימן כ"ז) כי ניתן לערב בחמץ כטעם המאירי.

אולם, רש"י כותב, כי המקרה המתואר בגמרתנו, של עירוב שהתגלגל או נשרף לאחר בין השמשות, מותר מפני "כיון שהותרה הותרה". הפוסקים מפרשים את דברי רש"י, כי בעצם יש צורך בכך שבין השמשות העירוב יהא ראוי להאכל בכל השבת, ומאחר שטרם נשרף העירוב הוא היה ראוי לכל השבת, "כיון שהותרה הותרה". ברם, אם כבר בבין השמשות ברור כי העירוב אינו ראוי לכל השבת, אין הוא מתיר את הטלטול בשבת, ואי אפשר להשתמש בו כעירוב ("צפנת פענח" ה' עירובין פ"ו הל' י"ב).

המצה ראוייה לקטנים: למעשה, כותב הגאון מטשעבין זצ"ל (שו"ת דובב מישרים ח"א סי' קל"ט ס"ק ב'), כי לכל השיטות ניתן לערב במצה. אומנם, המצה אסורה באכילה מתקנת חכמים, אך היא ראוייה לקטנים שאינם מבינים בסיפור יציאת מצרים, שכלפיהם לא חלה תקנה זו כלל.

סוגייתנו עוסקת אומנם בעירובי תחומין, אך בפוסקים מבואר כי הגדרתם ומעמדם של עירוב תחומין ועירוב חצרות זהה ("ביית יוסף" או"ח סי' שצ"ד). והחידוש בכך הוא, שאף על פי שתפקידו של עירוב חצרות הוא לגרום לכך כאילו כל בני החצר גרים בדירה אחת, די בכך שבבין השמשות מיוחד להם מאכל משותף, ואין צורך שהמאכל יעמוד לרשותם בפועל במהלך כל השבת.

מנהגי הראשונים לאכילת פת עירוב חצרות: ספרי הפוסקים מלקטים עדויות על מנהגי רבותינו הראשונים, מתי אכלו את פת עירובי החצרות. המהרי"ל, אשר נהג

מדרשו של האדמו"ר משאף. תדיר היו יושבים ילדים בחלונות בית הספר ותולים עיניהם מעריצות במאיריקה המתמיד, מושא הערצתם של אנשי העיר, הנער השקדן המופלא, העילוי המופלג.

פעם אחת ניתנה לבני המקום הזדמנות של ממש, לחזות על בשרם בשקדנותו הנדירה של הנער המתמיד, בכבלים האהבה העבים שכוך בהם את עצמו עם התורה.

באחד הימים הופיע לולין בשאף.

כל בני העיר, כולל היהודים, התאספו גדושי סקרנות, תחת החבל שנמתח בין שני בניינים, ממתניינים ללולין שיופיע מעל גג אחד הבניינים, ויעבור על גבי החבל.

כולם ... מלבד אחד! מאיר'ל הנער העדין. צעיר לימים - אך נחוש בדרכו ובשאפותיו. גם הוא היה צריך לעבור דרך כיכר העיר, בדרכו לבית מדרשו. אך באותו היום האריך את דרכו, שמא יתעכב דקה בודדת. חבל על כל רגע... עם הגמרא תחת בית שחיו יצא מביתו ועקף את מרכז העיר בדרכים חלופיות. נחוש ונמרץ צעד הנער מכונס בתוך עצמו ומבט בדלת אמותיו. רבים מבני העיריה חזו במחזה המרהיב. והי הדבר לשיחת היום, עוד שנים רבות...

ר' שרגא מספר, כי שמע את הסיפור מאביו ז"ל, כעשרים שנה לאחר התרחשות האירוע. ההתרגשות ניכרה עדיין בקולו, אותה התרגשות שהרטיטה את בני המקום, אשר חזו בגודל תשוקתו והתמדתו של רבי מאיר שפירא בעודו נער, ללימוד התורה הקדושה.

ידענו, סיים אבא ז"ל, שעדיין לגאון. הבנו, כי אנו חוזים כאן באחת מאבני הפינה של בניין גדול שיקום ויבנה. לימים ידענו שהתמודה זו הביאה וזיכתה את עם ישראל במפעל הדף היומי!

★ ★ ★

כולל בשיעור הדף היומי

בבית הכנסת המרכזי "היכל משה" שביישוב אורנית שבשומרון, מתקיים מידי יום שיעור הדף היומי, מטעם מאורות הדף היומי, על ידי מגיד השיעור הרב יוסף לבל שליט"א.

על תופעה מרגינה ומפתיעה, שמענו כבדרך אגב מכבוד מגיד השיעור. הוא מספר, כי בעקבות השיעור נפתח כולל מיוחד! הסכיתו ושמעו. בכל יום שיש מתכנסים חברי השיעור למשך שעות אחדות, משמונה עד עשר בבוקר, במהלכן הם לומדים בעיון את אחת הסוגיות אשר נלמדו במשך השבוע בדף היומי!

תופעה זו מוכיחה, כי הדף היומי מכה שורשים, מגבש קהילות סביב התורה הקדושה ומציב את לימוד התורה הקדושה במרכז מעיינם של לומדי הדף היומי.

.....
המועין לזכות את הרבים בסיפור מעיין,
או בובדה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השל,
מזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי,
ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה.
כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק פקס: 03-570-67-93
mendelson@meorot.co.il
.....
בברכת התורה העורך

לשונות התלמוד

ותסברא?

ישנם ביטויים בש"ס, אשר עומדים בפני עצמם, ומשמשים כהקדמה, פתיחה, לגידון המתפתח ובא. כזה הוא הביטוי "ותסברא", וכי הנך סבור כן? ומוקמו בפתיחת נידון שמפתח חכם, על מימרא שאמר זה שכנגדו.

המילה ותסברא היא כעין אמירה, וכי סובר אתה להעמיד את המשנה או הברייתא כדברך, והלא מוקשים הם... ולאחר מכן הוא מקשה קושיית. **השיטה** מקובצת (בי"מ כ"א ד"ה "תרגמוה") כותב בשם הריטב"א, שלשון "ותסברא" לעולם אינו בא לקיים את הדברים אלא לסתור ("מהררי נמרים" - כללי הרדב"ז. מר קשיא - ערך תסברא).

הדף היומי

פנינים

מחל - מתחיל, מחלל, מערב

במילים אלו מסיים רבי מאיר לפרט את סדר הפרשת תרומות ומעשרות מין שלא הורמה תרומתו: "ומחלל ושותה מיד".

בביאור מילה זו נחלקו גדולי עולם, ושלושה פירושים הוצעו למילה "מחלל":

א. מתחיל לשתות (ר"ח, פיהמ"ש לרמב"ם, ועוד), על דרך לשון המקרא (בראשית ו'א) "ויהי כי החל האדם".

ב. רש"י מפרש "מחלל ושותה" מלשון חילול, פדיה והמרה. כלומר, בטרם ישתה "מחלל" את המעשר על כסף.

ג. מוהל ומערב מים ביין כדי שניתן יהיה לשתותו.

פירוש זה למילה חידש רבינו תם (כמובא בתוס' ד"ה "מחלל"), על פי העיקרון ש"כל האותיות שמוצאתן ממקום אחד, מתחלפות זו בזו" (לשון סבו, רש"י ויקרא יט/טז), וכן העירו בירושלמי (מעשר שני פ"ה ה"ב) "לא מתמנעין רבנן [להחליף] בין הי"י לחי"ת".

מעניין שרבינו תם כיון לגרסה עתיקה במשנה, שבמקום "מחלל" בח' - גורסים בה: "מהל" או "מוהל". כך כותב רמב"ן (בחדושו לחולין יד/א): "ובניסחת משניות של ארץ ישראל ראיתי בשם רבינו אחי 'מהל', מלשון 'סָבַךְ מְהוּל בְּמִינֵי' (ישעיה א/כב). שפירושו: 'משקים שלכם מעורבים במים... מהול' - מעורב ואין לו דמיון במקרא; ומדרש אגדה פותר 'לְשׁוֹךְ אֶמְרָתִי מְהוּלָּה' (קהלת ב/ב) כמו כן: מעורב" (רש"י לישעיה).

דף לב/א אמר רבי נראין דברי מדברי אבא **הבן חולק על אביו**

הנה, מפרש כאן כי מותר לבן לחלוק על אביו דברי תורה.

כך גם נפסק ברמב"ם... הלכות שחיטה! וזה לשונו (פרק י"א הל' יז): "יש מקומות שמנהגן אם מצאו סרסא... ואבא מרי זצ"ל מן האוסרין ואני מן המתירין..."

דף לה/ב שמעתי שמקדרין בהרים **קושיית רבי עקיבא איגר במרתפי הק.ג.ב.**

סיפר הגאון הצדיק רבי יצחק זילבר זצ"ל: **בהיותו** ברוסיה, עצרני שוטר ומיד השליכני למרתפי הק.ג.ב. חמשה חוקרים חיטטו בכיסי ומצאו פנקס ובו מספר ציונים לגמרא, רש"י, תוס' ורעק"א. הם דרשו לדעת מה אלו - מהו היצופן הסתום הלזה. אמרתי להם - אלו הלכות ומנהגים דתיים בסוגיה תלמודית קשה ולא תבינו כלום. "תסביר מיד הכל" שאגו עלי, "ואנחנו נבין".

בדלית בירה התחלתי להרצות להם את הסוגיה בדף זה עמוד א של "מקדרין בהרים". הסברתי את שיטת רש"י ואת קושיית תוס' ותיירץ רבי עקיבא איגר... עמלתי קשות לקרבה לשלם והם מביטים עלי וכוועסים... אינם מסוגלים לתפוס היכן נקודת הריגול כאן... שעתים תמיהות ולא עלה בידם דבר... לבסוף, שעתים לפני שבת גירשו אותי הביתה...

אני יודע מי לבסוף הבהיר להם את דברי רעק"א...

דף לז/ב אם חייב אחד מהם רבו הולך אצל רבו **הכל מהרב**

ביטוי עז למהותו של המושג רב ותלמיד אנו מוצאים בתשובות רש"י (סי' נ"ט) החולק על גדולים אחרים בשאלה הלכתית מסויימת, בנימוק שדעת רבו רבי יהודה ב"ר יקר שונה; ואף שלא שמע דבר זה מפיו כלל - הוא מודה - "מכל מקום ליבי וסברתי והבנתי מפיו יצאו..."

דף לז/ב במקרי שמע

בורח מהמגבית...

הגמרא מעמידה את המשנה, כי האדם מתנה שאם יבוא חכם מצד מזרח יברח לו לצד מערב, וכן ההיפך, ב"מקרי שמע".

מלבד פירוש רש"י, כאן, מובא במפרשים פירוש של בעל 'הערוך' שימקרי שמע' הוא חכם שבא לערוך מגביות, ולפיכך התנה הלה מראש שינוס לו לצד הנגדי...

להניח עירוב חצירות ושיתוף מבואות בכל ערב שבת מחדש [ולא הותר את אותה פת משבת לשבת, כפי שנוהגים רבים להניח מצה המשתמרת לזמן רב], השתמש בפת זו כלחם משנה בליל שבת ובסעודת שחרית. אמנם, הסביר, ניתן לאוכלו כבר בליל שבת, שהרי די בכך שבבין השמשות היה ראוי לכל השבת, אך פת זו חביבה עליו להרבות בה מצוות. על המהר"ם, מגדולי הראשונים, העידו (הגהות מיימוניות פ"ח אות ד' והגהות אשרי פי"ג סי' ז') ומרדכי עירובין רמז ת"צ הביאו בשם מהר"ם פסקי עירובין סי' ס"ט), כי נהג לאכול בליל שבת את הככר בה נעשו עירוב חצרות.

עם זאת, מדברי רש"י (ברכות לט/ב) מדוייק, כי עדיף לאכול את הפת בסעודת שחרית ולא בסעודת ליל שבת (שו"ת זבח צדק" החדשות סי' ק"ס). בטעם הדבר כתבו הפוסקים (שו"ע הרב או"ח סי' שצ"ג סעי' ג, "משנה ברורה" סי' שצ"ד ס"ק ד'), כי מאחר שבמקומות שונים נהגו להתפלל ערבית לפני כניסת השבת, נוצר חשש שיאכלו את הפת עוד לפני בין השמשות, לפיכך נהגו לאוכלה בשבת בבוקר. ואילו האריז"ל נהג על פי הקבלה לבצוע בליל שבת על פת של שיתוף מבואות, וביום שבת קודש על פת עירוב חצרות ("כף החיים" סי' שס"ו ס"ק קכ"ד).

לגבי עירובי תבשילין, כתב בשו"ע הרב (סי' תקכ"ז סעי' כ"ה), כי יש נוהגים שלא לבצוע עליו עד סעודה שלישית (ועיי' עוד בספר "עירובי חצרות" להרה"ג מנחם מושקוביץ, מכתב י"ח).

דף לז/א הרי זה תרומת מעשר לכשתחשך

קניין והפרשת תרומות ומעשרות שיחולו בשבת

ספק נסתפק הגאון רבי בונם איגר זצ"ל ושלחו לאחיו הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל: האם מותר לחתום ביום חול על שטר מכירה שיחול ביום שבת קודש.

לפני ארבע שנים (גליון 94, גיטין לח/א, "מכשיר אוטומטי למכירת משקאות, הפועל בשבת") עסקנו בשאלה זו, לגבי בעלות על מכוונות אוטומטיות לממכר משקאות, הנמצאות בבעלות יהודי, האם מותר להותירן פועלות בשבת קודש, כדי שנכרים ירכשו מהן משקאות. במאמר הנוכחי נבחן, אם מהלכה הכתובה בגמרתנו ניתן להכריע את הספק. הספק מבוסס על כך, שחכמים תקנו שאין לבצע בשבת מקח וממכר, אף על פי שהדבר אינו אסור מן התורה, והם סמכו את תקנתם על הפסוק (ישעיה נח/ג) "אם תשיב משבת רגלך... וכבדתו מעשות דרכיך".

הפרדה בין קניין לבין ה"חלות": גמרא מפורשת היא (שבת יח/א), כי מותר לעשות מלאכה בערב שבת, אשר תמשך אל תוך השבת, כגון, פתיחת ממטרה וכדומה, שכן, איסור עשיית מלאכה בשבת הוא על האדם עצמו ולא על חפציו, למעט בעלי חיים. הספק הוא, איפוא, מאחר שפעולת קניין מורכבת ממעשה ומחלותו, האם חכמים אסרו בשבת את ביצוע המעשה בלבד, או שמא אסרו גם לגרום שקניין יחול בשבת. המהר"ם שיי"ק (או"ח סי' קל"א) סובר, כי אין איסור לבצע ביום חול קניין שיחול בשבת, אך הגרע"א (שו"ת סי' קנ"ט) חולק וסובר, כי אין אדם רשאי לעשות מקח וממכר מעין זה.

ראיות אחדות הובאו לספק זה, אחת מהן מגמרתנו.

מן התורה, רשאי אדם להפריש תרומות ומעשרות בשבת, אך חכמים תקנו שאין לעשות כן, מפני שהוא נראה כמתקן כלי, שהרי הפירות אסורים באכילה טרם הפרשתם, והפרשת תרומות ומעשרות מהם מתקנת אותם.

והנה, גמרתנו מביאה משנה בה נאמר, כי אדם האומר בערב שבת "הרי זה תרומת מעשר לכשתחשך, דבריו קיימים", היינו: את מעשה ההפרשה הוא עושה בערב שבת, אך בפועל התרומה תחול בשבת. הפרשת תרומות ומעשרות זהה לחלוטין למקח וממכר, שניהם מורכבים ממעשה ומחלות, והגמרא קובעת, כי איסור חכמים לגבי הפרשת תרומות ומעשרות אינו מתייחס לחלות ההפרשה אלא למעשה ההפרשה בלבד. מדוע לא ניתן להוכיח מכאן בוודאות, כי מותר לערוך קניין ביום חול, שיחול ביום השבת.

ההבדל בין הפרשת תרומה למעשה קניין: האדמו"ר מסוכטשוב, בעל ה"אבני נזר" זצ"ל (שו"ת או"ח סי' נ"א), דוחה את הראיה, על ידי הצבת ההבדל בין איסור הפרשת תרומות ומעשרות בשבת, לבין איסור מקח וממכר בשבת, ולשם כך הוא מקדים ואומר, כי בעצם, גם אם איסור מקח וממכר אסור היה מן התורה, העושה קניין ביום חול שיחול בשבת, אינו נחשב כמי שעשה בשבת איסור שלם, אלא מחצית המלאכה בלבד, שהרי המעשה לא נעשה בשבת. ברם, חכמים החמירו וקבעו, כי אף חלקי מלאכות אין לעשות בשבת, ולפיכך, היינו אוסרים זאת.

אומנם, איסור מקח וממכר אינו מן התורה, ברם, הוא חמור מאיסור הפרשת תרומות ומעשרות, מפני שהוא איסור מדברי קבלה [נביאים], שחכמים דרשו איסור זה מן הפסוק "ממצאו חפצך" (רש"י ביצה לז/א ד"ה "משום" בפירוש הראשון, ובדף כז/ב ד"ה "אין" הביא פסוק נוסף מדברי קבלה), ולפיכך יש להחמיר בו, כי דברי קבלה, דברים הנלמדים מפסוקי הני"ך, כדברי תורה דמי לדעת ראשונים אחדים. [בבית מדרשו העירו, כי רש"י שם לז/א הביא ביאור נוסף שאיסור מקח הוא גזירת חכמים שמא יכתוב. לפירוש זה אן מקום לחלק בין מקח וממכר לבין הפרשת תרומות ומעשרות, והקושיה במקומה עומדת]. [ראוי להעיר, כי הרמב"ם, הל' שבת פרק כ"ג הל' י"ד כתב בטעם האיסור להפריש תרומות ומעשרות, כי הוא גם מפני שהוא דומה למקדיש ואיסור הקדשה בשבת הוא מפני איסור מקח וממכר. אולם, ודאי שאיסור זה אינו אסור מדברי קבלה אלא גזירה לאיסור מקח וממכר].

דף לח/א יום טוב הסמוך לשבת

עשיית עירוב תבשילין ועירוב חצרות יחד

מאורות הדף היומי

למאות הפונים

אנו מתנצלים על העיכוב לחלק מהפניות לרכישת הגמרות מסכת "עירובין" כמו גם הדיסקים לצפייה בשיעורי הדף היומי, עקב הכבדה על שירותי הדואר בתקופת החגים. אנו תקווה כי כל הרוכשים אוחזים כעת בידיהם את מבוקשם. להזמנות נוספות ולדיווח על תקלות, נשמח לשרתכם בטל: 1700-500-151

ברכת מזל-טוב לבבית

לאחד ממיוחדי מגידי השיעורים בבית מדרשו המרביץ תורה ברבים במתיקות ובמסירות בעל סברא ישרה חביב ונחמד, הבה"ח כמר יעקב צבי הורביץ שליט"א בהרה"ג ר' שמחה בונים שליט"א לרגל אירוסיו עב"ג בת הרה"ג ר' אליקים דבורקס שליט"א בורא עולם בקנין השלם זה הבנין מאחלים מאורות הדף היומי תלמידיו שומעי השיעור

לעילוי נשמת

האשה הצדקנית המחנכת מרת **טשרנע טורק** ע"ה ב"ר דוד שלזינגר זצ"ל אשת הרב משה טורק יב"ח שליט"א נלב"ע ז' חשון תשס"א ת.נ.צ.ב.ה. הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

מרת **פאני שפילברגר** ע"ה (לבית שפרר) ב"ר נתנלי דב ז"ל נלב"ע ז' חשון תשס"א ת.נ.צ.ב.ה. הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

כאשר חל יום טוב ביום שישי, אזי, מתרכזים לזמן אחד שתי מצוות בשם "עירוב"; עירוב חצרות ועירוב תבשילין [1].

כיצד יש לקיים את שתי המצוות הללו, ששתיהן מתקנת חכמים. ה"משנה ברורה" (סי' שס"ו ע"ט) כותב: "אם מניח ערובי תבשילין ועירובי חצרות בזמן אחד, מברך ברכה אחת על שתיהן, דהיינו: על מצוות עירובין". הלכה זו מקבצת לברכה אחת שתי מצוות שכל אחת מהן מתקיימת על ידי מעשה שונה.

מקור ההלכה: חידוש גדול זה עורר את הפוסקים לדון בו מהיבטים אחדים, אך תחילה נתחקה אחר מקור הלכה זו. ה"משנה ברורה" מציין בשער הציון, כי הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל כתב הלכה זו בשם מהר"ם די בונטון, בנו של ה"לחם משנה", אשר התבסס על הלכה דומה, לכאורה, שכתב הרמב"ם (הלי מעשר פ"א הל' ט"ז), על פי התוספתא (ברכות פ"ו הל' י"ט): "המפריש מעשר... מברך תחלה כדרך שמברכין על המצות, וכן מברך על מעשר שני ועל מעשר מן המעשר מברך על כל אחד בפני עצמו. ואם הפריש הכל זה אחר זה מיד ולא סח ביניהן, כוללן בברכה אחת ומברך להפריש תרומות ומעשרות".

כאמור, שאלות אחדות עוררו הפוסקים לגבי ההשוואה בין הלכות תרומות ומעשרות לבין עירובי חצרות ועירובי תחומין, והתמיהה החוזרת ונשנית בדבריהם היא, מה מקום יש להשוות בין המקרים. תרומות ומעשרות עניינם אחד - להתיר את הטבל באכילה, אך כלום יש קשר בין עירוב חצרות לבין עירוב תבשילין, אך מקרה הוא שהמילה הראשונה של שמם זהה, אך אין להם מאפיינים דומים וכל ניסיון לקשר ביניהם לא יצלח.

בעל שו"ת "בנין עולם" (סי' כ"ט) טוען, כי אם אכן ניתן לכרוך את שניהם בברכה אחת, הבה ניתן את דעתנו על המקרה הבא. אדם עומד לטבול טבילת מצווה במקווה כדי להטהר מטומאתו, ורגע לפני כניסתו מבקשים ממנו להכניס עמו כלים הזקוקים לטבילה ולכלול אותם בברכתו, ולברך "ברוך... על הטבילה". האם יעשה כן? מעולם לא שמענו על הנהגה מעין זו, קובע בעל "בנין עולם".

מכל מקום, כך פוסק ה"משנה ברורה", והוא מבא, כי ה"חיי אדם" כתב (הל' י"ט כלל ק"ב סעי' י"ח) שאין לברך בלשון כללית "על העירוב", אלא לפרט ולהזכיר: "על מצוות עירובי תבשילין ועירובי חצרות".

חשוב לציין, כי שונה היא מצוות פדיון פירות מעשר שני, אותה אין כוללים בברכה אחת עם הפרשת תרומות ומעשרות, מפני שמצוות פדיון הפירות והוצאתם לחולין, אינה דומה להפרשת תרומות ומעשרות. עם זאת, בשם הגר"ש סלנט זצ"ל מסרו, כי ראוי לכלול בברכה אחת את מצוות פדיון פירות מעשר שני (המעשר והתרומה) פ"א הערה ק"ל עיי"ש טעמו ומקורו גם מדברי ה"חיי אדם" (הנ"ל). [אף שאין המנהג כדברי הגר"ש זצ"ל, כאשר נשאל אחד מחכמי הדור שליט"א על המפריש תרומה ב"נוסח הקצר" שכתב החזו"א זצ"ל, אמר שיברך באופן זה].

[1] **עירוב חצרות:** נעשה על ידי הקניית פת לבני החצר שבתיהם פתוחים לאותה חצר, והנחתו באחד הבתים שבאותה החצר. אלמלא כן, אסרו חכמים לטלטל מבית לחצר, מן החצר לבית ומבית לבית, ועתה משותפו בני החצר ועורבו זה בזה על ידי פת אחת המיוחדת עבור כולם, רשאים הם לטלטל מן הבתים אל החצר וכן מבית לבית. - על פרטי הלכות אלו, נלמד בס"ד בהמשך המסכת.

כאשר חל יום טוב בערב שבת, עורכים עירוב חצרות ביום חמישי, ערב יום טוב, עבור יום השבת. **עירוב תבשילין:** נעשה בערב יום טוב שחל ביום שישי, על ידי נטילת פת ותבשיל - לכתחילה - וייחודן לאכילה ביום השבת, כדי להתיר את הבישול ביום טוב עבור שבת.

לדעת רב חסדא, מן התורה מותר לבשל ביום טוב עבור שבת, אך חכמים חששו שאם יבשלו ביום טוב לצורך השבת, לבסוף יבשלו ביום טוב גם לצורך יום חול. לשם כך תקנו עירוב תבשילין, לאמר, פעולת הבישול עבור שבת החלה ביום חול, וכעת רק ממשיכים אותה.

לדעת רבה, מן התורה אסור לבשל ביום טוב עבור שבת, אך ביום טוב מותר לבשל כמות בלתי מוגבלת, מפני שיתכן שיבואו אורחים ויהנו ביום טוב מן המאכלים. עם זאת, כאשר באמת אין כוונתו עבור אורחים אלא לצורך שבת, תקנו חכמים עירוב תבשילין, כאמור.

מהדורת "ותלמודו בידו"

הדף שלך לנצח !

גם אתה יכול להנציח את יקירך

בגמרות הפיחודות שבהוצאת מאורות הדף היומי.

התקשר עוד היום

להנצחה במס' פסחים - שקלים היוצאת לאור עולם

25000 לומדי השיעורים בדף היומי ילמדו לעילוי הנשמה, הפונצחת בדף הגמרא.

לפרטים: 03-6164725 (שלוחה 109 - שי)

מהדורת "נר תמיד"

"יקנו ש"ס ויתנו לבית המדרש ויכתבו עליו שהוא לזכר נשמת אבותיהם... ובכל עת שילמדו בו יהיה לזאת רוח לנשמת הנפטר". (אבות מדר ז"ל ע"ה)